

کرسی یونسکو در
آموزش مهندسی

یونسکو، هوش مصنوعی و آینده آموزش

گسترش حضور هوش مصنوعی در آموزش، دیدگاه‌ها و واکنش‌های متنوعی را ایجاد کرده است. این فناوری هم فرصت‌های تحول‌آفرین فراهم می‌کند و هم چالش‌های پیچیده را پیش روی نظام‌های آموزشی قرار می‌دهد. آموزش می‌تواند عاملیت انسانی را در جهانی متأثر از هوش مصنوعی هدایت کند، اما در عین حال، خود تحت تأثیر این فناوری در حال دگرگونی در حوزه‌های برنامه‌درسی، روش‌های تدریس و حکمرانی آموزشی است.

هوش مصنوعی پرسش‌هایی بنیادین درباره اخلاق، عدالت آموزشی و نقش آموزشگران، به‌ویژه در زمینه بازتعریف خودمختاری حرفه‌ای آنان، ایجاد کرده است. در حالی که دیدگاه‌ها درباره تأثیر هوش مصنوعی در آموزش از خوش‌بینی‌های آرمان‌گرایانه تا سناریوهای تهدیدآمیز متفاوت است، نظام‌های آموزشی با چالش‌های فوری مانند نظارت دیجیتال، سوگیری الگوریتمی و کاهش مسئولیت‌پذیری انسانی در تصمیم‌سازی‌های آموزشی مواجه‌اند.

برای پاسخ به این شرایط، تصمیم‌گیری‌ها و اقدامات مرتبط با سیاست‌گذاری، آموزش، زیرساخت و حکمرانی باید بازتنظیم شوند تا هوش مصنوعی بتواند برابری آموزشی را تقویت کرده، به‌صورت اخلاق‌محور طراحی شده و عاملیت انسانی را در مرکز توجه قرار دهد. با افزایش پیچیدگی و خودمختاری سیستم‌های هوش مصنوعی، هدایت مسیر آن یک مسئولیت مشترک اجتماعی محسوب می‌شود. آموزش، به‌عنوان نهادی عمومی، باید نقش فعالی در جهت‌دهی هوش مصنوعی متناسب با نیازهای فرهنگی، آموزشی و اجتماعی جوامع ایفا کند. این امر مستلزم شکل‌گیری آموزشگران، دانشجویان و رهبران آموزشی توانمند در استفاده، ارزیابی و مشارکت در تدوین هنجارها، سیاست‌ها و دستورکارهای پژوهشی مرتبط با استفاده اخلاقی از هوش مصنوعی است.

این موضوعات در هفته یادگیری دیجیتال یونسکو ۲۰۲۵ (DLW) که از ۲ تا ۵ سپتامبر ۲۰۲۵ در پاریس و با موضوع «هوش مصنوعی و آینده آموزش: اختلالات، معضلات و جهت‌گیری‌ها» برگزار شد، مورد بررسی قرار گرفت. این رویداد فضایی برای گفت‌وگو، تبادل نظر و اقدام فراهم کرد و بر تنوع دیدگاه‌ها درباره هوش مصنوعی در آموزش تأکید داشت. طی این هفته، یونسکو همچنین کتاب «هوش مصنوعی و آینده آموزش: اختلالات، معضلات و جهت‌گیری‌ها»، شامل ۲۱ مقاله از کارشناسان حوزه‌های مختلف را منتشر کرد (اینجا). هدف هفته یادگیری دیجیتال ۲۰۲۵ یونسکو، ترسیم مسیرهای ادغام عادلانه، اخلاق‌محور و انسان‌محور هوش مصنوعی در آموزش بود. این هدف از طریق اقدامات زیر پیگیری شد:

- تقویت تفکر انتقادی و آینده‌نگر درباره هوش مصنوعی
 - ترویج گفت‌وگو و اقدام چنددلی‌نفعی همراه با توانمندسازی
 - حمایت از هم‌آفرینی منابع و ابزارها
 - تصور آینده‌های مطلوب و محتمل در حوزه آموزش با رویکرد آینده‌پژوهی
- مباحث و یافته‌های کلیدی این رویداد را به نحو زیر می‌توان خلاصه کرد:

۱. نقش تفکر فلسفی: مشارکت فلسفی در سطح نظری و عملی، برای بازتعریف جایگاه فناوری در نظام‌های آموزشی، در شرایط پیچیده و متغیر ضروری دانسته شد. این رویکرد بستری برای تبیین اهداف و ارزش‌های آموزش در عصر هوش مصنوعی فراهم می‌کند.

۲. مدیریت تنش‌ها و روایت‌های متضاد: رد رویکردهای دوقطبی (نگاه‌های صرفاً آرمان‌گرایانه یا بحران‌محور) و تأکید بر گفت‌وگوهای مبتنی بر شواهد، عدالت اجتماعی و حقوق‌بنیان از جمله محورهای اصلی بحث بود.
۳. نقش غیرقابل جایگزین آموزشگران: تأکید شد که هوش مصنوعی می‌تواند نقش حمایتی داشته باشد اما قادر به جایگزینی قضاوت انسانی، روابط آموزشگر-فراگیر و کیفیت واقعی آموزش نیست. تقویت عاملیت آموزشگران، توسعه حرفه‌ای مستمر و حمایت ساختاری از آنان از جمله توصیه‌ها بود.
۴. اخلاق، ایمنی و حکمرانی: ضرورت ایجاد چارچوب‌های حکمرانی شفاف و اخلاق‌محور با تمرکز بر حریم خصوصی داده‌ها، شفافیت الگوریتم‌ها و کاهش سوگیری، مورد تأکید قرار گرفت.
۵. عدالت در دسترسی و مقابله با نابرابری‌های الگوریتمی: نگرانی‌ها درباره تعمیق نابرابری‌ها در نتیجه شکاف دیجیتال و نابرابری در دسترسی به زیرساخت، مهارت و داده برجسته شد.
۶. طراحی بومی و توجه به شأن انسانی در توسعه فناوری: بر لزوم طراحی متناسب با زمینه‌های محلی و تقویت مالکیت جوامع بر مدل‌های هوش مصنوعی تأکید شد.
۷. همبستگی جهانی و ایجاد گفت‌وگوی همه جانبه: ایجاد بستری جهانی برای تعامل انتقادی، تبادل دانش، تدوین سیاست و اقدام مشترک در حوزه هوش مصنوعی آموزشی، به‌عنوان یک ضرورت مطرح شد.
- کرسی‌های یونسکو و سایر شرکت‌کنندگان در «گفت‌وگوی آینده‌ها» این مباحث را ادامه خواهند داد. پس از مرور کلی رویداد، دو پنل تخصصی برگزار می‌شود:
- بررسی کلی کتاب «هوش مصنوعی و آینده آموزش: اختلالات، معضلات و جهت‌گیری‌ها»
 - تمرکز بر آینده برنامه‌درسی، شهروندی دیجیتال و منابع آموزشی آزاد
- در پایان نیز زمانی برای گفت‌وگوی آزاد اختصاص خواهد یافت. این نشست در آستانه «روز جهانی آینده‌ها» (۲ دسامبر ۲۰۲۵) برگزار می‌شود که با موضوع «پیش‌بینی در دوران ناپایداری» در مقر یونسکو برپا خواهد شد.

نسخه پی دی اف کتاب یونسکو با عنوان «[هوش مصنوعی و آینده آموزش: اختلالات، معضلات و جهت‌گیری‌ها](#)» (۲۰۲۵).

وبینار یونسکو درباره هوش مصنوعی و آموزش (۱۲۶ دقیقه)

Futures Dialogue: Advancing neurotechnology while protecting the human brain: A UNESCO global ethical framework

<https://www.youtube.com/watch?v=xSJ0FhbnlKA>

حسین معماریان

مهرماه ۱۴۰۴